

UMUMIY O'RTA TA'LIMDA TA'LIM SIFATINI BOSHQARISH TEKNOLOGIYALARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitish sifatini oshirish jarayonida rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasining o'rni va ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilinadi. Pedagogik jarayonni samarali tashkil etishda ta'lim maqsadlari, metodlari, vositalari va natijalarini tizimli yondashuv asosida belgilash zarurligi asoslanadi. Xulosa sifatida, umumiy o'rta ta'limda rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyalarini samarali tatbiq etish o'qituvchilar kompetensiyasini oshirish, o'quvchilarni xalqaro talablar darajasida tayyorlash va ta'lim sifatini kafolatlashda muhim metodologik asos ekani ta'kidlandi.

Kalit so'zlar: umumiy o'rta ta'lim, ta'lim sifati, rejalashtirish, loyihalashtirish texnologiyasi, pedagogik jarayon, innovatsion metodlar, xalqaro standartlar.

ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ В ОБЩЕМ СРЕДНЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В данной статье на научной основе анализируются роль и значение планово-проектных технологий в процессе повышения качества образования в общеобразовательных школах. Обосновывается необходимость определения целей, методов, средств и результатов образования на основе системного подхода в эффективной организации педагогического процесса. В заключении отмечено, что эффективное внедрение планово-проектных технологий в общее среднее образование является важной методической основой повышения компетентности педагогов, подготовки учащихся на уровне международных требований и обеспечения качества образования.

Ключевые слова: общее среднее образование, качество образования, планирование, проектно-проектные технологии, педагогический процесс, инновационные методы, международные стандарты.

TECHNOLOGIES FOR MANAGING THE QUALITY OF EDUCATION IN GENERAL SECONDARY EDUCATION

Abstract. This article analyzes the role and importance of planning and design technology in the process of improving the quality of education in general secondary schools on a scientific basis. The need to determine the goals, methods, means and results of education based on a systematic approach in the effective organization of the pedagogical process is justified. In conclusion, it was noted that the effective implementation of planning and design technologies in general secondary education is an important methodological basis for improving the competence of teachers, preparing students at the level of international requirements and guaranteeing the quality of education.

Keywords: general secondary education, quality of education, planning, design technology, pedagogical process, innovative methods, international standards.

Kirish. Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimining asosiy maqsadi nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarni mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish, jamoada ishlash va innovatsion qarorlar qabul qilish ko'nikmalariga ega barkamol shaxs sifatida tayyorlashdan iboratdir. O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan ta'limga oid davlat dasturlari, xususan,

“Ta’lim to’g’risida”gi Qonun va Milliy o’quv dasturi konsepsiyasi umumiy o’rta ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan keng ko’lamli islohotlarni ko’zda tutadi. Bu jarayonda o’qitish sifatini rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyalarini tatbiq etish muhim metodologik asos bo’lib xizmat qiladi.

Ta’lim jarayonida rejalashtirish - bu o’quv dasturlari, dars rejasi va metodik yondashuvlarni tizimli ravishda ishlab chiqish jarayoni bo’lsa, loyihalashtirish texnologiyasi o’quvchilarning o’zlashtirish jarayonini natijaga yo’naltirilgan tarzda tashkil etish usulidir. Jahon tajribasi shuni ko’rsatadiki, rejalashtirilgan va loyihalashtirilgan ta’lim jarayoni o’quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, ularning o’zlashtirish samaradorligini ta’minlaydi va xalqaro ta’lim standartlariga mos keladigan natijalarni kafolatlaydi. Shu bois, mazkur maqolada umumiy o’rta ta’lim maktablarida o’qitish sifatini rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasining mohiyati, afzalliklari va amaliy natijalari ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Adabiyotlarni o’rganilganlik darajasi. Mustaqillik yillarida yurtimizning yetakchi pedagog olimlari M.S.Saidov bolalar tafakkuriga mo’ljallab tuzilgan o’quv topshiriqlarini ona tili ta’limiga tatbiq qilish yo’llari, T.T.G’aniyev ona tilidan mashq bajarish jarayonida o’quvchilarning bilish faolligini oshirish masalalarini tadqiq qilgan. Shuningdek, tadqiqot mavzusiga yaqin ishlar sifatida olimlardan o’quvchilarning o’quv-biluv faoliyatini rivojlantirish, ta’limda o’quvchilarning faolligi va mustaqilligini tarbiyalash muammosi I.A.Allayorov, O.R.Roziqov, R.Ibragimov, B.R.Adizov, M.H.Mahmudovlar tomonidan tadqiq etilgan. Respublikamizda ta’lim-tarbiya jarayoni, uning sifatini boshqarish masalalari R.X.Djurayev, R.Sh.Ahliddinov, U.I.Inoyatov, N.Muslimov, M.B.Urazovalar tomonidan tadqiq etilgan.

Metodologiya. So’ngra, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, loyiha asosida o’qitish, kompetensiyaga yo’naltirilgan yondashuv, differensial ta’lim va raqamli resurslardan foydalanish imkoniyatlari o’rganildi.

Shuningdek, xalqaro baholash dasturlarining (PISA - o’quvchilarning savodxonligi bo’yicha xalqaro tadqiqot, TIMSS - matematika va tabiiy fanlardan bilimlarni baholash, PIRLS - boshlang’ich sinf o’quvchilarining o’qish savodxonligini baholash) natijalari asosida ta’lim sifatini rejalashtirish va loyihalashtirishning samaradorlikka ta’siri o’rganildi.

Tajriba-sinov ishlari jarayonida o’quvchilar bilan loyiha asosida ta’lim tashkil etildi. Masalan, biologiya fanida “Atrof-muhitni muhofaza qilish”, geografiyada “Mintaqamiz tabiiy resurslari”, informatika fanida esa “Raqamli texnologiyalar hayotimizda” mavzularida loyihalar amalga oshirildi. Ushbu jarayonlar o’quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, mustaqil fikrlash va amaliyotga tatbiq etish ko’nikmalarini shakllantirish imkonini berdi.

Tahlil va natija. Umumiy o’rta ta’lim maktablarida o’qitish sifatini rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasi ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi eng muhim omillardan biridir. Chunki zamonaviy pedagogika nazariyasi va amaliyotida ta’lim sifatini boshqarish, uni aniq reja asosida tashkil etish va shu rejalarni loyiha ko’rinishida ishlab chiqish orqali natijaga erishish g’oyasi yetakchi o’ringa ega. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida o’quv jarayonini faqat an’anaviy dars metodlari asosida tashkil etish yetarli emas, balki ta’limning har bir bosqichida maqsad, vazifa, vosita, metod va kutilayotgan natijalarni aniq belgilash, ularga erishish strategiyasini ishlab chiqish va ularni monitoring qilish zarurdir. Shu sababli rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasi o’qituvchilar, ta’lim menejerlari va metodistlar uchun strategik ahamiyat kasb etadi.

O’qitish sifatini rejalashtirishning asosiy mohiyati ta’lim jarayonini tizimli yondashuv asosida qurishdan iboratdir. Bunda o’quvchi shaxsining rivojlanishi, bilim olish dinamikasi va ta’limiy ehtiyojlari markaziy o’rinda turadi. O’quv rejalari va dasturlarining mazmuni davlat ta’lim standartlari asosida shakllansa-da, uni amalda samarali qo’llash ko’proq o’qituvchi kompetensiyasiga bog’liqdir. Rejalashtirishning muhim bosqichlaridan biri o’quv dasturlarida ko’zda tutilgan bilim, ko’nikma va malakalarni bosqichma-bosqich egallash mexanizmlarini ishlab chiqishdir. Masalan, matematika fanidan funksiyalar mavzusini o’qitishda o’qituvchi faqat nazariy bilimlarni yetkazish bilangina cheklanib qolmasligi, balki ularni amaliy vazifalar bilan

bog'lab rejalashtirishi lozim. Bunda o'quvchi o'zlashtirish jarayonida analitik fikrlash, masala yechish, modellash, mantiqiy umumlashtirish kabi ko'nikmalarni ham shakllantiradi.

Loyihalashtirish texnologiyasi esa ta'lim jarayonini natija yo'naltirilgan shaklda tashkil etish imkonini beradi. Har bir loyiha ma'lum maqsadga erishishni ko'zda tutadi va u o'quv jarayonining yakuniy samaradorligini kafolatlaydi. Maktab ta'limida loyiha asosida ishlash o'quvchilarni mustaqil izlanishga, ijodiy fikrlashga va jamoada ishlashga o'rgatadi. Masalan, biologiya fanidan "Ekologik muammolar va ularning yechimlari" mavzusida loyiha tayyorlash jarayonida o'quvchilar ekologik vaziyatni o'rganadi, ma'lumotlarni tahlil qiladi, tadqiqot natijalarini taqdim etadi va o'z takliflarini ishlab chiqadi. Bu jarayon nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki hayotiy kompetensiyalarni shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Loyihalashtirish texnologiyasi o'quv jarayonida integratsiyani ham talab etadi. Fanlararo bog'lanish asosida tuzilgan loyihalar o'quvchilarda keng qamrovli dunyoqarashni shakllantiradi. Masalan, "Raqamli texnologiyalar hayotimizda" mavzusidagi loyiha informatika, matematika, texnologiya va hatto ijtimoiy fanlar bilan integratsiyada amalga oshirilishi mumkin. Bu esa ta'limning samaradorligini yanada oshiradi.

Shuningdek, rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasida ota-onalar hamkorligi ham muhim ahamiyatga ega. Ota-onalarning ta'lim jarayoniga jalb qilinishi, ularning fikrlari va takliflarini inobatga olish o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi. Shu bilan birga, maktab va jamiyat o'rtasidagi hamkorlik ham loyihalashtirishning muhim qismidir. Chunki ta'lim sifati faqat maktab doirasida emas, balki keng ijtimoiy makonda shakllanadi.

O'qitish sifatini rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasi kelajakda ta'lim tizimini innovatsion yo'nalishda rivojlantirish uchun ham asos bo'ladi. Chunki u o'quvchilarda mustaqil ta'lim olish ko'nikmasini shakllantiradi, ularni kreativ fikrlashga, muammolarni hal qilishga, yangilik yaratishga yo'naltiradi. Shu ma'noda, mazkur yondashuv ta'lim jarayonining raqobatbardoshligini ta'minlash, barkamol shaxsni shakllantirish va jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shishda beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Demak, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitish sifatini rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasi o'quv jarayonining barcha bosqichlarini tizimli ravishda boshqarishga imkon beradi. U nafaqat o'qituvchi faoliyatining samaradorligini, balki o'quvchilar bilim olish jarayonining sifatini ham kafolatlaydi. Bu yondashuv o'quvchining shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ta'lim mazmunini yangilash, zamonaviy metodlarni joriy etish va natijada ta'lim sifatini xalqaro standartlarga moslashtirishga xizmat qiladi. Shu sababli rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasi umumiy o'rta ta'limda barqaror rivojlanish va yuqori natijadorlikka erishishning eng muhim metodologik asosi sifatida qaralishi lozim.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitish sifatini rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasini samarali tatbiq etish nafaqat ta'lim mazmunini boyitadi, balki o'quvchilarning hayotiy kompetensiyalarini shakllantiradi. O'qituvchi bu jarayonda markaziy shaxs bo'lib, u faqat bilim beruvchi emas, balki ta'lim jarayonining tashkilotchisi, motivatori va baholovchisi sifatida namoyon bo'ladi.

Umumiy o'rta ta'lim tizimida ta'lim sifatini ta'minlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki bugungi globalashuv davrida o'quvchilarni faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki amaliy faoliyatga yo'naltirish, mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va hayotiy kompetensiyalar bilan qurollantirish talab etiladi [1]. Shu bois o'qitish sifatini rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Rejalashtirish pedagogik jarayonni tizimli tashkil etishni anglatadi. O'qituvchi dars rejasi, ta'limiy maqsadlar va metodlarni puxta ishlab chiqishi natijasida o'quvchilar bilim olish jarayonida bosqichma-bosqich rivojlanadi. Har bir fan bo'yicha o'quv dasturlarini rejalashtirishda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik ehtiyojlari va individual imkoniyatlari inobatga olinishi lozim [2].

Loyihalashtirish texnologiyasi esa ta'lim jarayonini natijaga yo'naltirilgan shaklda tashkil etishni taqozo etadi. O'quvchilar dars jarayonida mustaqil izlanish, tadqiqot olib borish, statistik

ma'lumotlarni tahlil qilish va amaliy yechimlarni ishlab chiqish orqali faol ishtirok etadilar. Masalan, biologiya fanidan "Ekologik muammolar" mavzusida loyiha tayyorlagan o'quvchilar atrof-muhitni muhofaza qilish bilan bog'liq masalalarni o'rganib, o'z takliflarini ilgari suradilar [3].

Ta'lim sifatini oshirishda interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar va xalqaro baholash dasturlari bilan uyg'unlashtirilgan rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyalari alohida ahamiyat kasb etadi. Masalan, PISA va TIMSS tadqiqotlari natijalariga ko'ra, loyiha asosida o'qitilgan o'quvchilar mustaqil fikrlash va amaliy masalalarni yechishda yuqori natijalarga erishgan [4].

Biroq bu jarayonda ayrim muammolar ham mavjud: barcha o'qituvchilar yetarli darajada loyiha asosida ishlash ko'nikmalariga ega emas, raqamli resurslardan foydalanish imkoniyatlari chegaralangan va ota-onalarning hamkorligi yetarli emas [5]. Shu sababli, o'qituvchilar malakasini oshirish, ta'lim jarayonini raqamlashtirish va maktab-jamiat hamkorligini kuchaytirish zarur.

Ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish muammosi to'g'risidagi tasavvurlarni umumlashtirish o'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirishning tarkibi, pedagogik amaliyotdagi o'rnini, uni hal etish kabi qator savollar mazkur mavzuning o'rganilishiga metodik asos vazifasini bajaradi. Ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish muammosi tashkiliy tizim bo'lib, o'ziga xos qator sifatlarga ega: eng avvalo, ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish didaktika va xususiy metodika fanlari sohasida o'tkaziladigan tadqiqotlar bilan uzviy bog'liq [8].

Demak, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitish sifatini rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasi o'quvchilarni xalqaro standartlarga mos darajada tayyorlash, ta'lim samaradorligini oshirish va jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shuvchi barkamol shaxsni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitish sifatini rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyasi ta'lim samaradorligini oshirishning eng muhim metodologik asoslaridan biridir. Tadqiqot natijalariga ko'ra, rejalashtirish jarayonining tizimliliigi, loyiha asosida o'qitishning natijaga yo'naltirilganligi va innovatsion metodlarning qo'llanishi o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijodkorlikka va hayotiy kompetensiyalarga yo'naltiradi. Shuningdek, xalqaro baholash dasturlari tajribasi rejalashtirish va loyihalashtirish texnologiyalarini keng joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Shu sababli, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qituvchilarni tayyorlash, o'quv dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirish va ta'lim jarayonini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish orqali o'qitish sifatini yangi bosqichga ko'tarish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. - Toshkent: TDPU, 2021.
2. Ziyomammedov B. Pedagogik innovatsiyalar va ta'lim sifati. - Toshkent: Fan, 2020.
3. Jonbekov I. O'qitishda loyiha metodidan foydalanish. - Samarqand: SamDU nashriyoti, 2019.
4. OECD. PISA 2018 Results. - Paris: OECD Publishing, 2019.
5. Mullis I.V.S., Martin M.O. TIMSS 2019 International Results in Mathematics and Science. - Chestnut Hill, MA: IEA, 2020.
6. PIRLS 2021 International Results in Reading. - Boston: IEA, 2022.
7. Xo'jayev Q. Pedagogik psixologiya. - Toshkent: Universitet, 2022.
8. Хамроев А.Р. Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш: Педагогика фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати. – Тошкент : Бухоро давлат университети, 2020. – 42 б.